

Илијана Р. Чутура
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за филолошке науке

УДК 811.112.2'367.624(049.32)
DOI 10.46793/Uzdanica21.3.329C
Примљен: 1. октобар 2024.
Прихваћен: 8. новембар 2024.

ПЕРИФРАСТИЧКИ ПРИЛОЗИ НЕМАЧКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА У КОНТРАСТУ И СИНТЕЗИ

(Даница Недељковић, *Перифрастички прилози у савременом немачком и српском језику*, Крагујевац, Филолошко-уметнички факултет, 2023, 586 стр.)

Монографија *Перифрастички прилози у савременом немачком и српском језику* аутора Данице Недељковић јесте значајно лингвистичко, изузетно обимно и садржајно дело чија су централна тема перифрастички прилози у савременом немачком и српском језику. Међутим, ова монографија доноси и шире теоријске увиде о међуодносу вишелексемских и једнолексемских јединица адвербијалног карактера.

Текст је организован у десет поглавља. Прва три су: *Уводна разматрања*, *Преглед досадашњих исцртавања* и *Теоријско одређење предмета исцртавања*. Следе поглавља која прате семантичка поља перифрастичких прилога као примарни класификациони модел: *Перифрастички прилози са локалним значењем у немачком и српском језику*, *Перифрастички прилози са директивним значењем у немачком и српском језику*, *Перифрастички прилози са темпоралним значењем у немачком и српском језику*, *Перифрастички прилози са модалним значењем у немачком и српском језику*, *Перифрастички прилози са квантитативним значењем у немачком и српском језику* и *Перифрастички прилози са каузалним и каузално-финалним значењем у немачком и српском језику*. Монографија се завршава садржајним *Закључком* и листом извора и литературе. Овде ћемо, с обзиром на ограничења и изузетно разгранату структуру текста, представити резултате према већим целинама, не наводећи наслове и предмет мањих.

Прво поглавље, *Уводна разматрања*, у засебно насловљеним одељцима представља предмет и циљеве истраживања, методолошки оквир и корпус. Као фокус спроведеног контрастивно-лингвистичког истраживања ауторка дефинише „процес разлагања по правилу сложеног значења прилога немачког и српског језика на семантичке компоненте, вербализоване на површинској равни као засебне лексеме чији збир даје структуру значењски

подударну са датим прилогом” (7), а тај процес подводи под одредницу *декомпоновање прилога*. Прилошке изразе који у једном од језика (немачком или српском) немају конкурентни прилог, те се не могу подвести под декомпоноване прилоге, узима у разматрање само уколико у другом језику имају једнолексемски еквивалент.

Анализа је методолошки комплексна и укључује све релевантне методе и поступке потребне за овај тип истраживања, како то и сама ауторка у одговарајућем одељку најављује. Примењује се структурна метода, са јасно хијерархизованим критеријумима: семантичким, којим се разматране јединице прво класификују према припадности семантичком пољу; потом морфосинтаксичким, према којем се издвајају модели и (под)типови, и творбеном, који се примењује на конкурентне прилоге, с тим да неретко условљава и структуру њихових декомпозиата. Ауторка примењује и компоненцијалну анализу, а у тестирању и илустровању супституентности перифрастичких прилога једнолексемским еквивалентима примењује тест супституције. С обзиром на дефинисани предмет и постављене циљеве, у истраживању се примењује и контрастивна анализа.

Анализа је рађена на корпусу који обухвата текстове писаног медија публицистичког и књижевноуметничког функционалног стила, с тим да се наглашава доминантност публицистичког због његове језичке актуелности и прогресивности. Књижевноуметнички стил заступљен је углавном романима савремених писаца немачког говорног подручја и њиховим преводима на српски језик.

Друго поглавље, *Преглед досадашњих истраживања*, није подељено на потпоглавља. Оно доноси преглед најзначајнијих резултата истраживања и теоријских разматрања везаних за декомпоновање уопште и декомпоновање одређених синтаксичких позиција (превасходно предиката) и врста речи – глагола, именица и придева (М. Радовановић, П. Пипер, С. Танасић, М. Ивић, Д. Кликовац, Ј. Шушањ, М. Јакић, Б. Куна и др.). Разумљиво, Даница Недељковић највише пажње посвећује претходним истраживањима која су директно везана за декомпоновање прилошких лексема и систем прилошких израза у српском језику (М. Радовановић, М. Ковачевић, И. Чутура). Најзначајнији ослонац за ову монографију јесу докторска дисертација саме Данице Недељковић и њена потоња, продубљенија истраживања одређених класа перифрастичких прилога. Ауторка као најзначајније издваја радове М. Ковачевића, а међу њима, посебно, рад *Синтакса и семантика прилошких израза* (Ковачевић 2007). И у монографији, као и у дисертацији, Даница Недељковић се ослања на терминосистем уобичајен у србистици, као и на научни приступ и оквире дате у србистичкој литератури. Два су разлога за то. Прво, појам *декомпоновање* се употребљава у другим значењима у германистици, а друго, у германистичкој литератури нити су процеси декомпоновања (именица, придева, прилога) термилошки дефинисани и подробније

анализирани, нити је процесу декомпоновања прилога, осим спорадично и секундарно, посвећена пажња. Ипак, ауторка наводи и истраживања у германистици која су се на неки начин бавила питањима релевантним за предмет њене анализе или их се макар дотицала (И. Барц, Р. Штајниц, В. Моч, У. Енгел, Х. Вајнрих, О. Егорова).

У трећем поглављу, *Теоријско одређење њрегрмеџа исџираживања*, решавају се сва кључна полазишна теоријска питања, од проблема прилога као врсте речи, преко класификације прилога у оба језика, до дистинкције перифрастичких прилога, прилошког израза и прилошке одредбе уопште. Издвајају се карактеристике прилошких израза у односу на слободне форме: блокираност конституената прилошког израза, значењска ограниченост (која се огледа у супституентности прилозима или припадности семантичкој (пот)класи прилога, и у хабитуалности). С обзиром на то да се у овој монографији анализирају декомпоновани (перифрастички) прилози, те да из анализе изостају, дакле, прилошки изрази који немају једнолексемских еквивалената, ови критеријуми остали су консеквентно, кроз читаву анализу, ослонац истраживања које је у овој монографији представљено. На основу свих, детаљно представљених карактеристика система прилога и перифрастичких прилога, као и на основу анализе корпуса, у наредном потпоглављу („Структурни типови перифрастичких прилога”) описана су четири структурна типа у којима се могу остварити перифрастички прилози немачког и српског језика. У србистици установљеној типологији прилошких израза (која је код Ковачевића тромоделна, те се издвајају синтагматски, предлошко-именички и предлошко-заменички прилошки изрази), Даница Недељковић прикључује и четврти, предлошко-прилошки модел. Овај модел, како се показује, карактеристичан је за одређене перифрастичке прилоге немачког језика. У српском језику је, како ауторка утврђује, овај модел спорадично заступљен.

С обзиром на то да је примарни критеријум класификације перифрастичких прилога њихова припадност одређеном семантичком пољу, наредних шест поглавља прате прилошка семантичка поља у немачком језику: локално, директивно, темпорално, модално, квантитативно и каузално и каузално-финално.

Структура ових поглавља је устаљена и у потпуности прати хијерархију критеријума и захтеве контрастивног истраживања. Прво се приказују системи прилога датаго поља у оба језика, а потом се анализирају перифрастички прилози по следећој матрици: тип модела, као примарни критеријум класификације; именице које су носиоци категоријалног значења (за моделе које их садрже, и то по правилу са издвајањем типичних експонената датаго значења и оних које су спецификованије семантике); обавезни детерминатори (детерминатив и придев, негде и именица); беспредлошки перифрастички изрази као посебан подтип. У оквиру сваког поглавља, уколико су засту-

пљене, посебно су представљене и парадигматске варијације (са додатним детерминатором, са плурализацијом одређеног елемента и сл.).

Следи *Закључак*, поглавље у којем се систематично и прилично исцрпно систематизују резултати истраживања. Закључак је организован не према семантичким пољима, пратећи садржај и структуру претходног текста, већ према карактеристикама структурних модела.

На крају, у једанаестом делу монографије, *Извори и литература*, садржано је преко 150 библиографских јединица навођених у тексту монографије, док су извори дати у сегментима „Штампа”, „Белетристика” и „Правописи и речници”.

Монографија *Перифрастички прилози у савременом немачком и српском језику* показује све карактеристике једне научно изузетно вредне монографије. Она се бави неистраженим подручјем, те представља прво контрастивно истраживање процеса декомпоновања прилога за језички пар немачки–српски. Након исцрпног приказа делова система перифрастичких прилога и њиховог међуодноса са лексичким прилозима у оба језика, изведени су прецизни закључци. Анализа је рађена на обимном корпусу, а коришћена литература је релевантна и изузетно обухватна.

Ова монографија без сумње представља вредно и инспиративно штиво за истраживаче, како у области германистике, тако и србистике, и то не само у погледу вредних теоријских поставки и непобитних емпиријских налаза, већ и у смислу својеврсног путоказа квалитетне, осмишљене и надасве прецизне структуре.